

efficitur non sunt percepti. Debet denique usurarius restituere omne damnum obveniens, imò, & lucrum cessans, si forte Dominus, ut usuras solveret, aliquam facturam est passus.

241. Hæc usurarum restitutio mutuario per illas læso debet fieri, vel post obitum ejus, ipsius hæredibus, sive ex testamento, sive ab intestato. Si hæredes non extant, vel ignorentur, tunc quidem alijs pauperibus, Ecclesijs, vel alijs causis pijs debet fieri restitutio. c. 4. l. 1. q. 5. c. 5. b. t. Etiam pauperibus possunt restitui, quando licet sciatur quãnam læsus est, non possunt ad eum mitti: arg. c. 16. de Judicis. In nostra Hispania potest fieri compositio virtute Cruciatæ de illicitè adquisitis per usuras, ut ex Bulla ipsa constat. Usurarius, qui inopiam patitur non potest obligari, ad usuras restituendas. c. 5. b. t. Quia inanis est actio, quam inopia debitoris excludit. c. 16. de Restitut. spoliat. quotusque ad pinguem fortunam deveniat: arg. C. Oduardus, 3. de Solutio. potest etiam creditor hanc obligationem usurario remittere totalitèr, cum sit suæ rei moderator, & arbiter. L. 21. C. Mandat. Et à fortiori consentire in cautionem, quam usurarius pignoriibus, vel fidejussoribus præstat: nam sic satisfactum censetur. Si usurarius velit uti beneficio cessionis bonorum, tunc reliquenda sunt ipsi alimenta, ne egeat, & expressari debet, quotusque habeat, unde solvendo.

242. Ultra restitutionem varijs poenis usurarii puniuntur, quæ sunt sequentes. 1. enim usurarii fiunt infames. C. 11. de Excess. Prælator. ac proinde irregulares, nec valent ad ordines promoveri. c. 8. D. 46. nec ad beneficia, vel officia Ecclesiastica. c. 11. de Excess. Prælat. quod si Clerici sint, suspenduntur: & si adhuc in crimine persistant, omninò à beneficio, & officio Ecclesiastico obtento deponuntur. c. 7. b. t. Si poeniteant, & restituant usuras, potest Episcopus dispensare cum tali Clerico, ut possit beneficia obtenta retinere, & obtinere alia, non tamen potest recuperare ea, quibus privatus est, si alij jam sint collata. c. 4. §. de Adulterijs, de Judicis. Si Laici sint, excommunicantur, imò hodie excommunicationem ipso facto incurrunt. c. 1. b. t. in 6. Usurarijs negatur Sacramentalis absolutio, & Sacramentum Eucharistiæ, nec eorum oblationes admittuntur, præsertim, quæ intra Missarum solemniam fiunt, & in morte sepultura Ecclesiastica

denegatur ipsis, nisi usuras restituant, vel saltem de restituendo caveant. c. 3. b. t. c. 2. eod. in 6. l. 9. tit. 13. p. 1. Ipoque facto excommunicatur Clericus illos ad sepulturam Ecclesiasticam admittens, nec ab excommunicatione absolvitur, quotusque arbitrio Episcopi satisfaciatur. Clem. 1. de Sepult. Greg. Lop. in l. 9. tit. 13. p. 1. V. Manifestamente.

243. Item usurarii non possunt facere testamentum, nec aliam ultimam voluntatem, nisi restituant usuras, vel cautionem de eis restituendis præstent. Nec ulli licet eorum testamentis conscribendis interesse: quod si testamentum faciant, & adhuc impenitentes in restituendis usuris sint, testamentum est irritum. c. 2. b. t. in 6. Etiam si talis usurarius desisserit usuras exercere. Nam dum non restituit, vel de restituendo cavet, testamentum est nullum. Covar. 3. Var. c. 3. n. 9. Si dedit signa poenitentiae, & descessit, nec restituit, nec de restituendo cavet, quamvis quoad relicta profana testamentum sit nullum, sustineri tamen ex æquitate, quoad relicta ad pias causas, tenent Sylv. V. Usura, 9. q. 7. Covar. 3. Var. cap. 3. Mol. de Just. & jur. tr. 2. D. 334. n. 11. Lug. eod. D. 24. sect. 4. n. 70. Vazq. Opus. de Testament. cap. 9. §. 1. dub. 8. n. 32. Si tamen post testamentum nullitèr conditum, restituant, vel cautionem præstant usurarii, tale testamentum convalescit, non præcisè tractu temporis. L. 210. ff. de Regul. jur. sed quasi confirmetur nova voluntate, quæ deambulatoria est usque ad mortem. Sic alienatio à minori nullitèr facta, judicis Decreto superveniente, majori auctoritate confirmatur, si minor eam ratam habeat. L. 1. C. Si major fact. quod ad fortiori in testamento tenendum est ob causæ favorem. C. fin. de Sent. & re judic. Cov. Var. 3. cap. 3. n. 9. Lug. de Just. D. 24. sect. 4. n. 71. Has poenas incurrunt usurarii: sed quidem manifesti tantum. c. 15. b. t. Molin. de Just. tr. 2. D. 334. n. 5. Castrop. tr. 30. D. 4. p. 30. n. 16. L. 9. tit. 13. p. 1. ibi: Usurero fundo aliquo manifestamente in su vida. Debet tamen præcedere sententia Judicis declaratoria, quod illicite usurarius manifestus, vel notorius: arg. c. 19. de Heretic. in 6. Præter has poenas potest Judex alias suo arbitrio infligere, præcipuè pecuniarias, ut ipsi, in quo peccant, puniantur. Vel etiam Carceris, relegationis, vel fustigationis Menoch. de Arbitr. cas. 398. In nostra Hispania sic puniuntur usurarii. In L. fin. tit. 6. lib. 8.

R. C. Mandamus, que qualiter Christiano, que dicitur à usurario, dicitur qualesque contraos en fraude de usura, que caya en las penas, que en las dichas Leyes, y Ordenanzas son contenidas: de las quales la suerte principal sea para la parte contra quien se exercitaren las usuras, y de las penas la mitad sea para la Camara: y de más que el tal Usurario, o Logrero quede, y fiquen inhabil, è infame perpetuamente.

244. De usurarum crimine contra Laicum cognoscere potest Judex Ecclesiasticus. c. 2. c. 7. b. t. Vel etiam Laicus. c. 12. eod. ad preventionem cum delictum sit mixti fori: & non solum quando questio facti vertitur, sed etiam, quando questio est de jure, v. g. An hic contractus sit usurarius vel non? Siquidem utroque jure vindicatur hoc delictum, & ab utroque Judice, teste praxi, punitur. Nec usura plus spiritualitatis habet, quam homicidium, & alia crimina justitia, & Juri Naturali repugnantia. Sylv. V. Usur. 9. Covar. Var. 3. cap. 3. n. 1. Farinac. Prax. Crimin. q. 8. n. 140. Menoch. de Arbitr. cas. 398. Molin. de Just. tr. 2. D. 333. Gonzalez in c. 3. b. t. n. 11. contra Glos. in c. 8. de Foro comp. V. Malefactores. Clar. V. Usura, n. 8. Azor, & alios, qui ad Ecclesiasticum privative pertinere, tenent. Quando verò statuendum est perpetua, & Legali Sanctione, an aliquis contractus usurarius, injustus, vel peccaminosus sit, hoc ad solum Rom. Pontificem spectat. Nam ipsi tantum est concessum à Christo D. declarare doctrinam ad fidelium mores spectantem juxta illud Christi D. Pasee oves meas. Joan. c. fin. v. 17. Aliquem esse manifestum usurarium, probatur per facti evidentiam, si alijs frequenter mutuum sub usuris dedit, vel si publicè eas exercuit. Et sufficit unus actus. Etiam probatur per evidentiam juris, si usurarius est condemnatus, judicialitèr confessus, vel legitime convictus, vel per confessionem extrajudicalem usurarii coram Notario, vel duobus testibus factam, vel per duos, vel tres testes (non quidem de fama deponentes) sed qui testentur, illum vidisse sæpius mutuum sub usuris dare: vel per conjecturas vehementes, & indicia evidèntia, quæ cum delicto moralem connexionem habeant. c. 15. b. t. Denique ex libris rationum, qui licet non pro ipsis, contra ipsos scribentes probant. L. 5. l. 6. l. 7. C. de Probat. ad quos exhibendos possunt per censuram cogi. Clem. un. §. Cæterum, b. t. imò, & vi

adhübata frangendoque arcam, extrahi possunt. De quibus latius Sylv. V. Usura, 9. Covar. Var. 3. cap. 3. Menoch. de Arbitr. cas. 235. Azor, p. 3. lib. 5. c. 19. Usurarius manifestus condemnatus, ut usuras restituat, non auditur, si appellat. c. 11. b. t. Sicut nec alij notorij criminosi à condemnatione criminis appellantes audiuntur. c. 5. §. fin. de Appellat. nisi appellatio ex justa causa interponatur; v. g. si reus neget, se usuras recepisse: quia defensio naturalis, qualis est appellatio, nulli denegatur. c. 59. de Appellat. c. 11. de Excessib. Prælat.

TIT. XX.

De Crimine Falsi.

245. Falsum, aliquando dicitur, quidquid verum non est, etiam si fraus, vel dolus non committatur. L. 13. §. ff. de Rebus dub. Aliquando insuper addit dolum, etiam sine alterius præjudicio, & tunc coincidit cum mendacio. L. 20. ff. ad Leg. Cornel. de Falsi. Sed in præsentem falsum tria complectitur. 1. Immutationem veritatis. 2. Dolum committentis falsum. L. 20. C. ad Leg. Cornel. de Falsi. 3. Quod talis immutatio afferat damnum tertio, vel falsum, quod ex se possit afferre, licet forè impediatur. L. 6. l. 8. C. ad Leg. Cornel. de Falsi. Hinc falsum definitur fraudulosa immutatio veritatis in alterius præjudicium facta. L. 1. tit. 7. p. 7. ibi: Falsedad es mudamiento de la verdad. Falsum est grave crimen, & publicum, de quo quilibet de populo, etiam si nihil ipsius intersit, potest accusare: & quidem usque ad 20. annos accusatio fieri valet. L. 5. tit. 7. p. 7. estque crimen exceptum, quod non venit in generali dispositione, vel remissione: Nec falsarius liberatur à carcere, ut alij rei ob publicam lætitiã. Menoch. de Arbitr. cas. 306. n. 11. Acced. in l. 3. tit. 17. lib. 8. R. C. n. 2. Et sanè pluribus, & varijs modis falsi crimen committitur. L. 1. tit. 7. p. 7. ibi: E puede hacer la falsedad en muchas maneras. L. 1. & sequentib. ff. ad Leg. Cornel. de Falsi. falsum igitur committitur. 1. facto ipso. 2. verbo, & dicto. 3. scripto.

246. Facto ipso quis falsi crimen committit. 1. Quando admittit mercibus materiam adulterinam: & arbitrarie puniuntur. Item Medici, vel Pharmacopœas, qui

qui loco unius medicamenti aliud apponunt. *L. 4. tit. 7. p. 7. 2.* Qui eandem rem duobus vendit diversis contractibus. *L. 21. ff. ad Leg. Cornel. de Fals. & de Jure Hispano* venditor primo emptori rem, secundo pretium restituet, & ipse ad tempus relegabitur. *L. 7. tit. 7. p. 7.* qui vero rem oppignoratam alteri oppignorat, vel vendit, cum non sufficiat ad utrumque debitum, committit stellionarium, non tamen crimen falsi, nisi falsum dicat, v. g. non esse rem alteri oppignoratam. 3. Qui terminos agrorum dolose mutat, & hic quidem arbitrariè puniuntur. *L. 8. tit. 7. p. 7. 4.* Qui corrumpit pondera, & mensuras publicè probatas. Et hic Insulam relegabitur. *L. 32. §. 1. ff. ad Leg. Cornel. de Fals.* Jure tamen Canonico puniuntur 30. dierum poenitentia in pane, & aqua. *c. 2. de Emption.* De Jure Hispano, qui falsis ponderibus, vel mensuris utitur emendo, aut vendendo restituit damna duplicata, & in Insulam relegatur ad tempus, Regis arbitrio, & pondera, & mensuræ frangi debent coram damnificantiū januis. *L. 7. tit. 7. p. 7.* Hodie tamen poena relegationis ad poenam arbitriariam reducitur. *Acced. in l. 2. tit. 13. lib. 5. R. C.* In quo titulo late agitur de ponderibus, & mensuris, quibus in Hispania uti debemus. *Hevia in 2. p. Cur. Philip. lib. 1. cap. 7. & 9.* Qui alienum partum alicui in alterius præjudicium supponit. *L. 3. tit. 7. p. 7.* Cujus poena olim erat capitalis. *L. 1. C. ad Leg. Cornel. de Fals.* Hodie erit fustigatio. *Menoch. de Arbitr. cas. 306. 6.* Etiam si per Alchimiam verum aurum confici absolute posset, ut tenent *Alb. Magn. L. 3. de Mineral. cap. 9. Martin Delrio, lib. 1. Disquis. Mag. cap. 5. q. 1.* quod negat *D. Thom. in 2. D. 7. q. 3. art. 1. ad 5.* tamen severè prohibitum est à *Johan. XXII.* tali auro uti, & ex eo monetam cudere. Et Laici Alchimia utentes sunt infames, y regularitèr poena arbitraria puniuntur. Clerici beneficijs habitis privantur, & ad alia habenda inhabiles efficiuntur. Et dat rationem Pontif. *In Extr. un. h. t. inter comm. Spodent, quas non exhibent divitias, pauperes Alchimistæ: ijdemque verbis dissimulant falsitatem, ut tandem, quod non est in rerum natura, esse verum aurum, vel argentum sophisticata transmutatione consingant.* *L. 9. tit. 7. p. 7.* Ubi arbitrio Regis jubet punire Alchimistas, ibi: *O que fiesen alquimia, engañando los omes en facerles crear lo que non puede ser segun natura.* 7. Qui

corrumpit dolo malo edicta proposita. *L. 32. ff. ad Leg. Cornel. de Fals.* qui falso diplomate vias committit. *L. 27. §. fin. ff. eod.* qui dolose alegant auctoritates, Constitutiones, vel Leges falsas, vel jam abrogatas. *Leg. fin. ff. eod. l. 1. tit. 7. p. 7.* qui nomen, cognomen, genus, parentes, familiam dolose mutat in alterius præjudicium. *L. 13. ff. ad Leg. Cornel. de Fals. l. 2. tit. 7. p. 7.* qui alienam familiam insignibus utitur. *L. 27. §. fin. ff. ad Leg. Cornel. de Fals.* Non tamen prohibetur, quod quis sine fraude, vel alterius præjudicio muret nomen. *L. un. C. de Mutat. nomin. Menoch. de Arbitr. cas. 318. n. 2. Gonzal. in c. 3. h. t. n. 5.* In nostra Hispania, qui fingit sibi alienum nomen, quando merces manifestat apud Ministros Regios, morte puniuntur, & ipse Tabellio, si forè ad hoc malitiosè concurret. *L. 14. tit. 18. lib. 6. R. C.* Qui falso sibi aliquos honores, vel titulos attribuit in aliorum præjudicium: v. g. si se fingat Doctorem, Advocatum, Nobilem, vel Sacerdotem. *L. 2. t. 7. p. 7.*

247 Denique, & precipuè grave falsi crimen committit, qui monetam falsificat, vel cudendo ex materia adulterina, vel admiscendo veræ materiae aliam inferioris valoris: v. g. si monetæ auri, vel argenti materia cupri, plumbi, vel stanni adjudatur: vel etiam minuendo justum pondus monetæ jam cusæ: vel radendo, rondendo, vel scindendo monetam. *L. 8. ff. ad Leg. Cornel. de Fals.* Etiam si his modis monetæ ad justum pondus reducatur: vel ipsam tingendo, ut recto cupro, appareat aurea: vel monetam adulterinam dolose expendendo: vel etiam monetam justis ponderis, & veræ materiae cudendo: Nam monetam cudere inter Regalia numeratur. *L. 2. c. de Fals. monet. l. 9. tit. 7. p. 7.* ibi: *Non ha poderio de la mandar facer algun ome, se non Emperador, o Rey.* Et cum in Jure Canonico nulla certa poena in falsarios monetæ sit statuto, arbitraria imponenda est: quæ usque ad depositionem potest pervenire; *arg. c. 3. h. t.* Nam excommunicationis reservata in *Extr. un. h. t. Joan. XXII.* est poena specialis pro Regno Gallie. Qui numos falsa fusione, id est, ex materia adulterina formaverit, flammæ exustionibus mancipatur. *L. 2. C. de Fals. monet.* Eadem poena tenentur cooperantes, v. g. qui concedit domum, stat in excubis, vel aliter promover. *L. 1. C. 2. C. de Fals. monet. l. 1. tit. 7. p. 7.* ibi: *Qualquiera que diese ayuda, &*

consejo porque sea fecha falsedad en alguna de estas maneras sobredichas, o en otras semejantes, face falsedad, è merece pena de falso. In nostra Hispania monetam falsans cumburitur. *L. 9. tit. 7. p. 7.* ibi: *Mandamos, que qualquier que ficere falsa moneda de oro, o de plata, o de otro metal qualquier, que sea quemado por ello, de manera, que muera.* Idem dicit de dantibus consilium, vel auxilium. Huc etiam potest reduci crimen illorum, qui epistollas, vel litteras alicujus privati defigillant, & aperiant: quorum poena est arbitraria. Si vero publicas litteras alicujus Magistratus sigillo publico munitas quis aperiat, gravius puniuntur. Pro Indijs habetur in *L. 7. tit. 16. lib. 3. R. Indiar.* quod aperientes Epistolas ad Regem Missas ex Indijs perpetuo exilio ab his Provincijs plectantur, & perpetua officiorum privatione. Quod si viles sint, fustigantur, & in trimeses mittantur. Et addit Lex: *Que los Virreyes tengan particular cuidado de executarlo, y por ningun caso, que no sea de manifesta sospecha de ofensa de Dios Nuestro Señor, o peligro de la tierra, no abran, ni detengan las Cartas, ni Despachos.* *Solorz. Politic. Ind. lib. 2. cap. 14. in fin.* Possunt tamen sine injuria alterius litteræ aperiri jure belli, vel ad propriam, & justam defensionem, vel ad vitandum peccatum, vel à Superiori, precipuè, quando huic juri cessum est à partibus, ut fit in Societate. *Sylo. V. Falsarius, q. 1. Molin. de Just. tr. 4. D. 36. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 1. c. 4.*

248 Verb. falsum committit i. testis, qui dolose in judicio falsum testimonium dicit, vel qui veritatem, quam declarare oportebat, occultat. *c. 1. h. t. l. 16. ff. de Testib. l. 1. tit. 7. p. 7.* v. g. Si rogatus de certo articulo dicit, se nihil scire, vel non recordari: vel æquivocè loquitur, ita ut veritas non detegatur. Etiam falsi crimen committit, qui falsi testis depositione utitur, vel qui illum ad falsum dicendum, vel verum occultandum, pretio corrumpit, vel subornat. *L. 1. tit. 7. p. 7.* In Legè enim Veteri poena talionis erat imposta falso testi: qui proinde subibat poenam, quam accusatus, probato crimine, pateretur. *Deut. 19. & fin.* ibi: *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exigis.* De Jure Canonico testis falsus, etiam non juratus, si dolose circa substantialia causæ falsum dicit, vel occultat verum, & quidem in tercij præjudicium, fit infamis. *c. 9. 3. q. 5.* & si Clericus sit, debet deponi, &

ad poenitentiam agendum in Monasterium detrudendus est. *c. 7. D. 50.* vel condemnandus est ad carcerem, seu tritremes. Si tantum circa accidentalia falsum dicit, vel sine tercij præjudicio poena est arbitraria. *Clar. §. Falsum, n. 9. Diaz Pract. Crim. Canon. cap. 97.* Ut tamen poena ordinaria testi infligatur, debet testis directè de hoc crimine accusari, & convinci, vel in jure illud confiteri. Nam si est opposita tantum civiliter per exceptionem falsitas, etiam ea probata, nullam poenam, nec infamiam testis incurrit; sed tantum à testimonio dicendo repellitur. *Diaz Pract. Crim. Canon. cap. 97. n. 1.* Hodie Jure Civili, derogatis per Legem, vel consuetudinem contrariam poenis antiquis in *§. 7. Inst. de Publ. Judic.* ibi: *Ejusque Legis (Corneliae de Falsis) poena in servos ultimum supplicium est (quod etiam in Legge de Sicarijs, & veneficijs servatur) in liberos verò deportatio.* Falso testi imponitur poena arbitraria: ac proinde pro casuum varietate potest esse pecuniaria, vel corporalis, etiam & capitalis. *L. 22. C. ad Leg. Cornel. de Fals. Clar. §. Falsum, n. 5. & 31.* In nostra Hispania olim quinta pars dentium extrahebat testi falso, sed nunc ad tritremes per decem annos damnatur, & publice ignominia exponitur. *L. fin. tit. 17. lib. 8. R. C.* Si tamen reo erat imponenda poena capitalis, testis falsus morte puniuntur. *L. 4. tit. 17. lib. 8. R. C. Gonzal. in c. 1. h. t. n. 5.* Testis falsum deponens potest puniri à Judice coram quo deponit, licet alias, non esset de ejus jurisdictione. *L. 14. C. de Testibus.* Dum testis non sit Clericus, qui coram Laico Judice deponat: Nam tunc Judex solum cognoscit civiliter de falsitate ad repellendum Clerici testimonium, non tamen criminaliter ad eum puniendum. Judex falsi crimen committit quando odio, precibus, donis, vel gratia corruptus, ex malitia dolose injustam sententiam contra jus, & propriam conscientiam profert. *L. 1. §. 3. ff. ad Leg. Cornel. de Fals. l. 1. tit. 7. p. 7.* De Jure Canonico talis Judex incurrit suspensionem à Divinis, & si his se inhesterit, durante suspensione, dicit irregularis. *c. 1. de Sent. & re jud. in 6.* de Jure Civili olim exilio, vel capite plectebatur ex Legge Reputandarum. *L. 7. §. fin. ff. ad Leg. Jul. Reput.* Hodie poena arbitraria exilij, confiscationis, amissionis officij, & etiam mortis puniuntur. *Menoch. de Arbitr. cas. 342. n. 7.* ferè idem est in nostra His.

Hispania L. 5. tit. 14. l. 24. tit. 22. p. 3. lib. 5. tit. 9. lib. 3. R. C. Picarda in princ. Inst. de Obligat. qua ex quasi delict. n. 16. Advocatus falsi crimen committit, si partem contrariam juret, & suam vinci patitur, vel prodita causa sui clientis, vel proprias probationes omitendo, & admittendo probationes, & exceptiones falsas contrarij. L. 1. tit. 7. p. 7. Olim talis S. C. Turpilliano puniebatur. L. 1. ff. ad. S. C. Turpil. Hodie verò poena arbitraria, vel carceris, vel multæ pecuniariae, vel fustigationis punitur. L. 1. ff. de Praevicac.

249 Denique falsi crimen scripto committitur circa testamenta: nam ut ait Juslin. in S. 7. Inst. de Public. judic. Item Lex Cornelia de Falsis, quæ etiam testamentaria vocatur, poenam irrogat ei, qui testamentum, vel aliud instrumentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit, subjecerit, vel signum adulterinum fecerit, sculpsit, expresserit sciens dolo malo, l. 1. tit. 7. p. 7. vel qui sibi tali instrumentum legatum, vel fideicommissum falso describit: qui aliquid Chirographum, manum, vel sigillum imitatur: vel qui in sui favorem, & alterius detrimentum debitorum, vel quid simile scribit, vel nomen alienum assumit, vel proprium supprimit, vel mutat in præjudicium tertij: qui testamentum, vel aliud instrumentum vitiat, lacerat, supprimit, vel in parte substantiali, & considerabili radit, vel immutat. L. 1. cum seqq. ff. ad Leg. Cornelia de Falsis. Etiam falsum committit, qui corrumpit edicta Magistratus. Et præcipue, qui litteras Apostolicas falsificat: si litteras falsas conficiat, vel confectis sigilla falsa, vel etiam vera apponit, sine consensu tamen ejus, ad quem spectat. Vel si in litteris veris aliquid addatur, vel abluatur, tollatur, vel addatur in parte notabili, non quidem secundum quantitatem, sed secundum sensum, etiam si immutatio fiat in una littera, vel puncto. Vel si aliter corrumpantur, ita ut sensus earum immutetur. Si verò ex rasura sensus non immutetur radens à falsarij poenis omnino liberatur. Et ideo in Bulla Cœnæ nunc omittitur clausula, quæ ante Clement. VIII. solebat inseri: Excommunicamus eos, qui mutant punctum, aut litteram. Deinde in c. 5. & fin. b. t. continentur plures modi litteras falsificandi, qui hoc versu continentur. *Forma, stylus, solum, membrana, litura, sigillum.* Et quidem falsi crimen committit, qui rescripta justitiæ, vel gratiæ immutat,

etiam si leve, vel nullum damnum inferat parti, vel fisco: quippe falsificatio prohibetur non tam propter damnum, quod sequitur, quam propter contemptum, & injuriam, quæ Pontifici fit. Ille verò, qui corrigit Litteras Apostolicas, juxta mentem Papæ, v. g. si dispensatio in affinitatis impedimento petatur, & errore Notarij Litteræ in consanguinitate dispensent, & corrigat dispensationem in affinitate, non potest dici falsarius: cum talis immutatio sit juxta concedentis intentionem, & nihil ponat falsum, imò veras Litteras reddat: debet tamen caveri, ne correctio fiat propria, sed Notarij, vel Officialium Curie auctoritate. Suarez de Conf. D. 21. n. 47. qui docet id non licere privatis: quod si fiat talis mutatio valida erunt Litteræ, & sapè ob bonam fidem talis mutatio à culpa, & censura excusabitur. Si ratio fiat in Curia ab Officialibus, etiam si in loco suspecto sit, non reddit Litteras falsas: debet tamen fieri mentio de correctione facta. Nomine autem Litterarum Apostolicarum intelliguntur Bullæ, Brevia, & Rescripta ipsius Pontificis, si ve gratiæ, si ve justitiæ: item supplicationes oblatæ Pontifici, & ab eo signatæ, vel à Vice-Cancellario, aut alio de Pontificis mandato. Non tamen Litteræ Episcoporum, vel inferiorum; imò nec Legati à Latere, vel Nuntij missi à Papa, vel Congregationis Cardinalium, Pœnitentiariæ, Datarij, &c. Navar. in Man. cap. 27. n. 62. Suarez de Conf. D. 21. scđ. 2. n. 42.

250 Falsificantes, etiam occulti, & etiam unica tantum vice falsantes Litteras Apostolicas, excommunicationem Papæ reservatam incurrunt. c. 7. b. t. & in Bulla Cœnæ, Can. 6. fautores, & defensores illorum excommunicationem, quamvis non reservatam, ipso facto incurrunt. c. 7. b. t. & ibid. Barbof. n. 4. Suarez de Conf. D. 21. scđ. 2. n. 48. Si sint Clerici perpetuò privantur omni officio, & beneficio Ecclesiastico, & si diuitas litteras falsificant per se ipsos (secus si per alium) degradantur, & debent tradi Curie Seculari, ut juxta ejus leges puniantur. c. 7. b. t. & consequenter poena capitali. L. 22. C. ad Leg. Cornelia de Falsis. Clerici vero falsantes Principis Secularis Litteras non incurrunt has poenas impositas falsantibus Pontificis Litteras. c. 7. b. t. ac proinde non traduntur Curie Seculari: sed deponuntur, notantur stigmatè, vel characterè, &

& in exilium mittuntur. c. 3. b. t. Laici, qui scienter impetrant litteras falsas, vel eis utantur ipso facto excommunicantur. Clerici officijs, & beneficijs privandi sunt. c. 7. b. t. Imò, etiam si illis non utantur, si intra 20. dies litteras falsas, quas scienter habent, non destruant, aut resignent, per sententiam excommunicantur, sed postquam lata est, Papæ reservatur. c. 4. b. t. Gonz. in c. 3. b. t. ex n. 3. Barbof. in c. 7. eod. Episcopi, & alij Prælati superiores falsantes Litteras Apostolicas incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ, quæ fertur generaliter in omnes. Suarez de Conf. D. 21. scđ. 2. n. 44. non verò comprehenduntur alijs poenis: tum, quia non fit de eis specialis mentio. c. 4. de Sentent. excomm. in 6. tum quia privati nequeunt sine mandato Papæ. c. 9. 3. q. 6. De Jure Hispano circa falsarios sic disponitur in L. 6. tit. 7. p. 7. *Vencido seyendo alguno por juicio, ó conociendo sin premia, que havia fecho alguna de las falsedades, que diximos en las leyes ante de esta, si fuere ome libre, debe ser desterrado para siempre en alguna Isla, è si parientes ovieren de aquellos que suben, è descendien por la línea derecha fasta el tercero grado, deben heredar lo suyo; mas si tales herederos non oviesse, estonce los bienes suyos deben ser de la Camara del Rey, sacando ende las deudas, que debía, è la dote, è las arras de su muger; è si fuere siervo, debe morir por ello; pero qualquier que falsa carta, è privilegio, è Bulla, è moneda, è Sello de Papa, è de Rey, è lo ficere falsar à otro, debe morir por ello. E si Escrivano de algun Consejo ficere carta falsa, cortenle la mano con que la escrivio, è finque infamado para siempre.* Deinde, qui sigillum, vel chartam Regis falsat, vel alicujus Prælati, amittit medietatem bonorum, & fisco applicantur. L. 3. tit. 17. lib. 8. R. C. & ibid. Acev. Vid. Pichebar. in Manud. ad Prax. p. 3. S. 4. V. Falsi crimen.

TIT. XXI.

De Sortilegijs.

251 SORS, à qua sortilegium dicitur, varias habet significationes. 1. Quidam sumitur pro Capitali, seu prima pecunia, quæ in societatem, vel contractum confertur. c. 1. c. 8. de Usuris. 2. Pro genealogia, seu progenie. 3. Pro quadam fatali necessitate, juxta illud Virg. lib. 3. *Aeneid.* Hic exitus illum

Tom. II.

sorte tulit. 4. Pro fortuna, seu statu alicujus, juxta illud: *In manibus tuis sortes meae.* Denique in præsentem sumitur, pro ut definitur à D. Thom. opus. 25. art. 8. & 2. 2. q. 95. *Sors est inquisitio occulti excedentis humanam industriam per aliquid à nobis factum de rebus humanis ad nos pertinentibus.* Et hinc aliquando sumitur in malam partem, ut in præsentem sortilegium: quod quidem genericè sumptum comprehendit omnes superstitiones: quapropter aliquam earum notitiam in præsentem dabo. Superstitio ergo ex D. Thom. 2. 2. q. 92. art. 1. est vitium Religioni oppositum secundum excessum. Et licet Deus non possit colimium, nec majori cultu, quam dignus est, potest dari excessus secundum circumstantias: nam, ut ait D. Thom. ubi supra. *Religio est virtus moralis, omnis autem virtus moralis in medio consistit, & ideo duplex vitium virtuti moralis opponitur: unum quidem secundum excessum, aliud autem secundum defectum: contingit autem excedere virtutis medium, non solum secundum circumstantiam, qua dicitur quantum, sed etiam secundum alias circumstantias.* Undè, & in aliquibus virtutibus, sicut in magnanimitate, & magnificencia, vitium excedit virtutis medium, non quia ad majus aliquid tendat quam virtus, sed forte ad minus. Sic ergo superstitio est vitium Religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat incultum Divinum, quam vera Religio: sed quia exhibet cultum Divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Superstitio est duplex: alia cultus indebiti, vel incongrui, qui Deo vero, sed modo indebito tribuitur, qui nimirum talis cultus sit falsus, vel superfluous, quatenus sit contra, vel præter legem, seu consuetudinem Ecclesiæ. Alia est ratione rei, cui tribuitur cultus, quatenus cultus Deo debitus tribuatur falso Deo, vel creaturæ. Et hæc subdividitur in idololatram, divinationem, vanam observationem, & magiam. D. Thom. 2. 2. q. 92. art. 2. & qq. segg. Cultum falsum, ac proinde superstitiosum exhiberet qui nunc Deum coleret per caeremonias veteris legis; v. g. per circumcisionem, agni immolationem, &c. Hæ enim non solum mortuæ, & abrogatæ sunt per adventum Christi, sed etiam sunt mortifera: significant enim, Christum nondum venisse, sed præfigurant venturum. c. 3. de Constit. ibi: *Translato Sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat.* Vel si fals

Mm

fas

fas reliquias, revelationes, miracula quis proponat, vel aliquam historiam in Scriptura fingit, inveniri: etiam si bono fine hoc fiat: vel si Laicus tanquam publicus Ecclesie Minister se gerat, sacrificando, absolvendo, &c. *Suar. de Religione. lib. 2. de Superb. cap. 2. Less. de Just. lib. 2. cap. 45. Sanch. in Decalog. lib. 2. cap. 37.* Cultum superfluum exhibet, qui ponit ceremonias, vel circumstantias, quae nihil conducunt ad Dei gloriam, vel spiritum excitandum; v. g. si quis certum numerum candelarum in oratione, vel Missa adhibeat ad aliquem obrinendum finem: si ad Missam audientiam, quaerat Sacerdotem, qui Joannes vocetur, vel qui staturam Christi habeat, vel si Missam, vel Officium celebret contra Rubricas, & consuetudinem Ecclesiae; v. g. plures cruces efformando, vel Gloria, vel Credo addendo, quando in Rubricis non praescribitur. Nam licet haec ex devotione fiant, optima devotio est se consuetudini Ecclesiae conformare: & debent haec omnia tanquam superstitiosa prohiberi ab ordinariis, & Parochis. *Trid. sess. 22. in Decr. de Observ. & evitand. in celebrat. Miss.*

252 *Idololatria est, quando creatura tribuitur honor, sicut Deo. D. Thom. 2. 2. q. 94. art. 1.* Sive fiat sacrificio, sive genutiflexione, suffitio, detractione capitis, vel quovis alio honoris signo. *Divinatio*, (sic dicta, quasi divinitatis emulatio. *L. 1. tit. 23. p. 7.* ibi: *Advinanza tanto quiere decir, como querer tomar el poder de Dios para saber las cosas, que estan por venir*; quia eam exercentes divinitate plenos, se esse simulant, & ideo divini dicebantur) est significare res contingentes occultas libere futuras, vel aliter incognoscibiles ex pacto cum Dæmone, vel explicito, quo scilicet, expressè Dæmonem invocatur, vel implicito, ut quando aliquod signum adhibetur pro cognitione rerum occultarum, quod ex se vanum est, nullamque cum rebus occultis habet connexionem naturalem, vel virtutem ad tales effectus, nec supernaturalem ex voluntate, & revelatione Dei, vel ex ordinatione, aut precibus Ecclesiae. *e. 1. 26. q. 3. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 1.* Quando pactum explicitum intervenit, dicitur generaliter *Necromantia. L. 2. tit. 23. p. 7.* ibi: *Necromantis dicem in latin à un saber esraño, que es para encantar espíritus malos.* Hac continet 1. *Necromantiam* in specie, quando nempe, videntur mortui, resurgere,

& loqui: nam *Necrom* *Gracè mortuus, Mantia* verò *Divinatio* nuncupatur. Hac arte utebatur Pythonissa, à qua Saul petijt, quod excitaret Samuelem. *1. Reg. 28.* quamvis non illius vi Samuel apparuerit. 2. *Divinationem* per Pythones, quando Dæmon per homines arreptitios loquitur. 3. *Præstigium*, quando Dæmon praeritit oculos superstitiosorum varijs apparitionibus; & eos docet. 4. *Divinationem per somnia*, quando in somnis Dæmon loquitur. 5. *Geomantiam*, quando ipse docet per signa apparentia in corporibus terrestribus; v. g. lapides, vel ligno. 6. *Hydromantiam*, quando signa quibus loquitur, apparent in aqua. 7. *Aeromantiam*: quando in aëre. 8. *Pyromantiam*, quando apparent in igne. 9. *Auspicium*, quando signa, quibus Dæmon loquitur apparent in exitis animalium, quae ipsi sacrificantur. *L. 1. tit. 23. p. 7. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 3.* Aliquando Dæmon loquitur per vocem in auribus illum invocantis formatam: quae à nullo alio potest audiri. Aliquando format varia phantasmata in imaginatione, & hoc modo, juxta aliquos, loquitur cum sagis, quibus in phantasia representat illos congressus, quibus interesse creduntur, cum revera, eas non evehat corporaliter ad talia loca. Et hoc probari videtur ex *e. 12. 26. q. 5.* de cuius textus auctoritate, & intelligentia late agit. *Martin Delrio Disquis. Mag. lib. 5. sect. 16.* Tenendum tamen est, hujusmodi sagas saepe evelli, & transferri corporaliter ad tales congressus: sicut Henoeh, Elias, & S. Petrus ab Angelo bono, & Simon Magus, & alij ab Angelo malo de uno loco in alium verè, & realiter translati sint. Nec in *dis. e. 12.* anathematizantur, qui hoc credunt; sed credentes Dianam, Deam esse, & Herodiadem, quae nullibi est praeter infernum, servitio evocari, & super bestias equitare. *Torrebl. de Fure spiritual. lib. 4. cap. 3. n. 73.* Et insuper Dæmon solet, se transformare in formam hirci, vel etiam hominis, sicut potest se in Angelum lucis transfigurare, ut facilius has mulierculas incautas decipiat. *Divinatio*, in qua pactum implicitum invenitur, continet. 1. *Augurium*; sic à garrivo avium dictum, & fit, quando rei futurae cognitio quaeritur ex vocibus, animalium, vel sterrenatione hominum. 2. *Auspicium*, quando ex volatu avium, aut aliorumvis animalium motu. 3. *Omen*, quando ex vocibus hominum praeter intentionem

ab

ab homine pro latis. 4. *Genethliam*, quando ex situ, aut motu siderum. 5. *Ongrocritiam*, quando ex somnis. 6. *Metaphomantiam*, quando ex fronte. 7. *Spatulamantiam*, quando ex signis spatulae. 8. *Chromantiam*, quando ex manuum, earumque linearum inspectione, ut in nostra Hispania divinant Aegyptiaci, quos Gitanos dicimus: nam *Givros manus* dicitur. 9. *Physognomiam*, quando ex signis totius corporis humani cognitionem futuri eventus quaerimus. De quibus in *e. 1. 26. q. 3. e. 14. 26. q. 5. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 3.* Vana observantia est *superstitio*, qua aliquis effectus procuratur. v. g. sanitas, vel scientia medio aliquo improporcionado, & non imitatio à Deo. *D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 1. & 2.* & fit etiam per pactum cum Dæmone. Differt à divinatione, eo quod haec ad cognitionem rerum occultarum ordinetur, vana verò observantia ad aliquem effectum externum.

253 *Magia, qua est ars operandi mira*, alia est naturalis, superstitiosa alia. Naturalis est, quae per causas naturales aliquos effectus mirabiles producit. De *Magia naturali* scripserunt. *P. Castrillo, Gaspar Schot. & alij*, quosdam tractatus satis curiosos. *Superstitiosa est, quando talia operantur ope Dæmonis*: ipsam invocando, vel expressè, vel tacite per signa, quae nullam connexionem naturalem habent cum effectu. Si ad nocendum alteri tendat, dicitur *maleficium*, vel *veneficium*. Aliquando fit ad amorem conciliandum, & dicitur *philtum amatorium*. *Hispanè: Hechizas*, teste *Nebris*. Et aliquando ad odium excitandum. *L. 2. tit. 23. p. 7.* Et ut tales homines facilius specie pietatis decipiant, solent admiscere verba, vel signa sacra: v. g. verba consecrationis, symbolum fidei, & alia hujusmodi. Sed cum adhibeantur praeter consuetudinem Ecclesiae, & sine conducentia ad finem intentum, pro superstitiosis habentur: v. g. quod signum crucis debeat formari characteribus ignotis, vel si adhibeantur verba peregrina, quorum significatio ignoretur. *D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 1 & 4.* & ideo orationes alias pijissime damnatae sunt ob pactum implicitum cum Dæmone quod suspicatur, si permixta habeant nomina incognita, ut sunt *Gob. Giber. Gabir. Gadebrù, &c. Carena de Offic. Inquisit. p. 2. tit. 12. n. 55.* Aliquando miscentur falsa, vel apochrypha: v. g. Christum habuisse febres, vel passum, &c. vel aliquae vanae

Tom. II.

circumstantiae: v. g. quod Missi eos praecisè cereis debeat celebrari: quod imago alicujus sancti in flumen projiciatur: quod foeminae carminatrices praeces, & benedictiones applicent ad morbum depellendum: quod in tali die, quia in factus est, *Hispanè: Aciago*, negotium non tractetur, & millia hujusmodi, quae omnia ex improporcionem mediourum cum fine elate esse superstitiosa dicantur. *D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 2. Sanch. in Dec. l. 2. cap. 40.* Latissimè de hoc scripserunt *Petrus Cirusulo, Martinus Delrio in Disquisition. Magic. & Franciscus Torreblanca de Magia, & de Fure spirit.* Ubi late agunt de Lamijs, Veneficis, Marjis, & de Mulieribus, quae carminibus, vel incantationibus curant, & pluribus alijs. *Hispanè: De Brujas, Hechizeras, Saludadores, Ensaladores, Zabories, &c.* In his omnibus discernendis, & judicandis magna caute-la procedi oportet. Nam aliqui pactum Dæmonis in aliquibus effectibus difficile credunt latere: alij è contra, quidquid discursu non capiunt Dæmonis arti tribuunt. Audiamus, quod de *Magia* loquitur *Prudentius. Murrure nam Magico tenues excire figuras, atque sepulchrale scite excantare favillas, vita itidem spoliare alios ars noxia novit.* Et *Petronius: Phœbejae Circe carminibus magicis socios mutavit Ulyssis. Protheus esse solet quidquid libet; his ergo callens artibus, ideo frustres ingurgite sistam, & rursus fluviolos in summo vertice ponam.* Nunc breviter dicendum est, quod foeminae carminatrices, *Hispanè: Ensaladoras, à Santiadoras*, quae canticis, vel certis formulis verborum, vel certis herbis curant, regularitèr sunt suspectae; praecipue si verba ignota adjungant. Idem dicendum est de saluatoribus, qui curant rabiem ex morfu canis; sed absolute possunt habere gratiam sanitarum juxta doctrinam. *Apost. 1. Cor. 12. v. 9.* Sed ex fructibus eorum cognoscetis eos. *Zahories* non possunt sine arte Dæmonis, terrae viscera, vel similia videre. *Pulvis Sympaticus*, qui cum sanguine vulnerati mixtus sanat recens vulneris hominis ad recentos passus, saltem est suspectus, similiter virga *Divinatoria* ad inveniendum metalla, & fontes. In summa quoties effectus non habet causam naturalem illum in sua virtute continentem, & aliunde non constat supernaturaliter illum effectum provenire, magna ingeritur suspicio pacto Dæmonis fieri. *Sanch. in Dec. l. 2. e. 38. & 40. Lacr. l. 12. p. 1. ex n. 27.*

Mm 2

In.

254 Inter modos divinandi etiam erat *sortilegium*, quod per sortes fiebat, & de quo in presenti: *Sortes proprie dicuntur, cum aliquid sit ut ejus eventu considerato aliquid occultum innoscatur.* Juxta D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. alia erant *divisoria*, alia *consultoria*: *divinatoria* alia. *Divisoria sunt illa, quae assumuntur ad dividendum jus, vel aliam rem dubiam pluribus competentem, ut inter eos dividatur, vel uni applicetur, & hoc modo lites videntur.* De quibus textus in c. 1. 26. q. 2. ait. *Sors non aliquid mali est, sed res est, in dubitatione humana Divinam indicans voluntatem.* D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. Suarez de Relig. tom. 1. l. 2. de Superfl. cap. 12. Barbof. in C. fin. b. t. Sanch. in Decal. l. 2. cap. 38. Less. de Just. lib. 2. cap. 43. n. 58. debet ergo eventus sperari à Deo, non à Dæmone, vel facto, aut fortuna: nec debet admitti superstitio, vel abusus rerum sacrarum. Debent ergo tales sortes principaliter adhiberi, non ad inquirendam Dei voluntatem modo extraordinario, sed ad dirimendas lites, vel discordias, & denique, qui fortuitur debent esse aequali jure, vel poena digni: quibus adhibitis conditionibus, sine superstitione, & sine alicujus injuria sorte potest dividi hereditas inter hæredes. præda inter milites: & bona communicantur inter socios. L. 13. & 14. ff. de Judic. & sic olim inter Israelitas est divisa terra promissionis. Num. 33. v. 54. quando inter duos, vel plures lis versatur super aliqua re individua, si jus illorum æquale est, & aliter lis dirimi nequit, debet res adjudicari ei, cui fors obtigerit: etiam si lis versetur circa jus ad beneficium Ecclesiasticum, dummodo præter mutuum litigantium consensum accedat superioris auctoritas; arg. c. 21. de Præbend. propria tamen auctoritate non possunt in jure ad beneficia Ecclesiastica privati sortibus uti. c. 4. de Remun. Sanch. in Decal. l. 2. cap. 38. n. 78. In causis verò naturalibus, & temporalibus non est necessaria superioris auctoritas, quia per pactum litigantium jus, de quo litigatur, potest alteri acquiri. L. 21. C. Mandat. Sortes consultoria sunt, quae adhibentur in casu dubio ad cognoscendum, quæ sit voluntas Dei, quid faciendum, vel quid amittendum sit. Si in eis à Dæmone, facto, vel fortuna revelatio futurorum spectetur, sunt illicitæ, & damnatæ. c. 7. 26. q. 5. Imò etiam si à Deo, extra casum

necessitatis, speretur: Hoc namque esset quedam Dei tentatio. Si verò urgente aliqua necessitate spiritali, vel temporalis cum debita reverentia ad Deum, exerceantur, sine reliquiarum, vel facturarum rerum abusu, licitæ erunt: juxta illud Prov. 16. v. fin. *Sortes mittuntur in fræum, sed à Domino temperantur.* Præcipue quando ex speciali Dei instinctu adhibentur. Et sic Saul sorte in Regem electus est. 1. Reg. 10. v. 20. & seqq. S. Mathias pro Juda in Apostolum successit. Act. 1. v. fin. & per sortes fuit deprehensum furtum Achan Jos. 7. v. 14. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. Suarez de Relig. lib. 2. de Superfl. cap. 12. Less. de Just. l. 2. cap. 43. n. 60. Sanch. in Decal. l. 7. cap. 38. n. 85. In electionibus Ecclesiasticis nullius generis sortes valent exerceri: quod si forte sic fiat electus, erit ipso jure nulla, ut contra formam electionis in c. 42. de Elect. fact. C. fin. b. t. ibi: *Electionem celebratam de ipso ad gratiam confirmationis admittimus, sortis usum in electionibus perpetua prohibitione damnantes.* Siquidem electio ad Dignitates Ecclesiasticas obtinendas, non temere commitenda casui, aut Cæcæ fortunæ, sed cum delectu, & ratione, juxta merita, & qualitates personarum, est facienda. Et casu, quo lustralia sunt paria, facile jam hæc discordia juxta particulares Ecclesiarum constitutiones, resolvitur. Præfertur namque qui major est ætate, vel digniori gradu, &c. Suar. de Rel. t. 1. de Superfl. l. 2. cap. 12. Sanch. in Decal. l. 2. cap. 38. ex n. 71. Gonz. in c. 1. b. t. in electionibus ad officia secularia potest inter æque dignos sorte dirimi, quoniam sit præficiendus. Siquidem text. in C. fin. b. t. tantum loquitur de electionibus ad Dignitates Ecclesiasticas. Sanch. in Dec. l. 2. cap. 38. n. 58. & sic observatur in electione ad officium Rectoris, quæ quotannis fit in meo majori Conchensi Collegio, quod est Universitatis Salmantina: imò & totius Hispaniæ honos, & decus. *Sortes Divinatoria sunt illa, quibus alicujus futuri eventus contingens exquiritur notitia per media ad talem eventum cognoscendum inproportionata.* Quippe quæ cum eo connectionem non habent: Et non tantum quando hoc fit expressè Dæmonem invocando, sed etiam utendo verbis scripturæ, vel signis ex se inproportionatis: nam cum Deus non promiserit occultam per hoc medium revelare, saltem implicitam invocationem Dæmonis continet,

ut

ut tales sortes regat, & occultum manifestet; v. g. si quis per inspectionem astrolabij, vel etiam utendo Sacra Scriptura, vel Orationibus, & Cæremonijs Ecclesiasticis furitur, vel aliud delictum occultum inquirat: Imò majorem injuriam, & contemptum irrogat scripturis, qui taliter eis abutitur: ideo hæc facere illicitum, & superstitiosum est, & sub excommunicatione damnatum. c. 3. & seqq. 26. q. 5. c. 1. & 2. b. t. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. in corp. Suarez de Relig. tom. 1. de Superfl. l. 2. cap. 12. n. 28. Sanchez in Dec. l. 2. cap. 38. n. 88. Gonzal. inc. 1. h. t.

255 Præterea: illicita est *Astrologia judiciaria, quæ ex inspectione Astrorum conjectantur aliqui futuri eventus liberi, vel alia presentia, vel præterita penitus occulta.* Nam si in Astris fundatur, tanquam in causa cum talibus eventibus connexa, & eorum necessaria tollitur nostri arbitrij libertas. Si Astra tanquam signa assumuntur, cum talis significatio non sit ex eorum natura, neque ex Divina institutione, cum de hoc nullibi confert, infertur à Dæmone provenire illam notitiam, saltem ex pacto implicito: Ideo utroque jure damnata est hæc Astrologia judiciaria. L. 10. C. de Episc. Aud. l. 2. L. 5. L. 6. C. de Malefic. & Matrem. c. 6. 26. q. 2. c. 1. 26. q. 3. c. 3. 26. q. 5. & rovisimè motu proprio S. Pij V. Cælij, & terræ. Et in specie damnatur Genethliaci, vel Horoscopi, qui scilicet judicium faciunt de hominum nativitate. Sanch. in Dec. l. 2. cap. 38. ex n. 27. Et hoc tantum prohibetur in Jure Civili, quando Mathematicos damnat in L. 10. C. de Episc. audient. non enim damnatur utilissima Mathematica scientia: imò hæc ob ejus nobilitatem, & magna commoda, quæ Republicæ affert debet non solum laudibus extolli, sed, & præmijs promoveri. Utinam in nostra Hispania, sicut in alijs Europæ Politicibus Provincijs, hujus scientiæ, quæ sæpe peregrina est in nostris Academijs, studium propagaretur! Quot utilitates, & commoda Hispani accrescerent: si eorum ingenia huic studio applicarentur, quam facile ad ejus comprehensionem possent evolare, non enim *ala, sed deficit usus.* Licita similiter, quin, & valde utilis est Astrologia naturalis, quæ conjectamus ex motu cursu, vel situ siderum aliquos effectus naturales, ut temporis serenitatem, Eclipses, ventos, pluvias, sterilitatem, vel fertilitatem anni, morbos, & eorum

curacionem, aliaque hujusmodi. Nec superstitio item est Lunam observare, & tempora aptiora ad navigationem inchoandam, ad arbores cadendas, colligendas herbas, purganda corpora, &c. L. 1. tit. 23. p. 7. ibi: *Porque los juicios è los asmanientos, que se dan por esta arte, son causados por el curso natural de los Planetas, è de las otras Estrellas.* Similiter ex avium volatu, vel garriru, vel motibus animalium aliqui effectus naturales prænotari valent; v. g. tempestas, serenitas, vel pluvia: quippe tales motus talium effectuum sunt signa. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 7. Sanch. in Dec. l. 2. cap. 38. n. 38. & Aratus ajebat.

Sideraque, & varios Cæli cognoscere motus, Nauta quid caveat, quia vitet doctus arator, Quando ratem ventis, aut credat semina terris.

Etiam licet ex lineamentis corporis, seu ex physiognomia conjectare hominis complexionem, corporis bonam, vel malam valetudinem, propensionem quoad morbos, imò, & quoad mores, quamvis ad hoc sit conjectura magis debilis, quia bona educatio, exempli, & timor Dei, etiam in vitiis valde propensum, temperant, & corrigunt. Illicitum tamen est ex corporis dispositione, & ex lineis manuum prædicare propitios, vel adversos eventus hominis, & alia, quæ naturaliter sciri non possunt. Ideo non est licitum, inquirere ab Ægyptijs, Hispanè: *Gitanos*, bonam, vel malam fortunam, vel alios eventus contingentes circa matrimonium, Sacerdotium: imò erit peccatum grave, si firmiter eis credatur, vel si scandalum generetur: regulariter tamen fit animo tantum jocandi, ac proinde solum est vanitas venialis. Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 38. ex n. 44. Similiter ex somnis licet colligere hominis complexionem, bonam, vel malam valetudinem, si sanguis, cholera, phlegma, vel melancholia abundet, non tamen licet conjectare futuros eventus contingentes, ab hominis pendentes arbitrio. Siquidem cum eis nullam connectionem habent, ac proinde hoc superstitiosum esset, sed quia Deus aliquando in somnis locutus est viris justis, & sanctis, ut constat de Josepho Patriarcha. Gen. 37. & D. Josepho B. Virginis Sponso, & de Magis. Math. 2. v. 13. ex

ex qualitate somniantis, & alijs circumstantijs à viris doctis, & probis debet fumi interpretatio. *Sanch. in Decal. lib. 2. c. 38. ex n. 49.*

256 In his omnibus speciebus superstitionum, quotiescumque intervenit pactum explicitum cum Demone, quo ipse expressè invocatur, cum prorsus illicitum sit commercium, cum Dei hoste iurato habere, absdubio committitur peccatum grave: imò ex se etiam peccatum grave est, quoties pactum implicitum intervenit: solet tamen excusari ob simplicitatem, vel ignorantiam non craftam, nec affectatam hoc facientium: vel etiam, quia non firmiter his credunt, sed tantum cum quodam timore, & suspitione eventus futuri, & tantum ex quadam vana curiositate hoc efficiunt. *Sanch. in Decal. L. 2. cap. 38.* & omne pactum explicitum, & implicitum quocumque modo fiat prohibitum est in Estdio Generali Inquisitionis ex n. 8. *O si han invocado al Demonio, ò temido en el pacto tacito, ò expresso, ò que ay an sido Brujos, ò Brujas, ò mezclado cosas Sagradas con Profanas. O si han sido Astrologos judicarios, adivinos, ò supersticiosos, ò si para adivinar, ò otro efecto han consultado, ò preguntado, ò si han usado del Arte Magica, hechizos, encantamientos, agujeros, sueños, rayas de las manos, cerros, bruñerías, caracteres, suertes con habas, trigo, maíz, ò otras semillas, ò con nuyes, dados, monedas, ò sortijas, &c. Crimen Sortilegij, & Magiæ à Laicis commissum est mixti fori. Jure Civili Magiam illicitam in tertij præjudicium exercentes capite puniuntur. L. 5. C. de Malef. si sine damno alterius exerceatur est poena arbitraria. Sortilegij de Jure Civili bonorum confiscatione puniuntur, & aliquando igne. L. 3. L. 5. C. de Malef. Hodie tamen puniuntur poena arbitraria carceris, fustigationis, imò, & mortis. Jure Canonico Clerici, qui talia exercent, si bono zelo, & ex simplicitate sortilegio usi fuerint, ad tempus suspenduntur ab altaris ministerio, & divinis. c. 2. b. t. si ex malitia hoc fecerunt, verbaliter deponuntur ab officio, & beneficio, & in Monasterium detraduntur ad poenitentiam peragendam. c. 4. c. 5. c. 6. 26. q. 5. c. 1. c. 2. b. t. imò aliquando si Hæresis, vel Idololatria admisceatur, degradantur, & sæculari Curie traduntur. c. 15. 26. q. 7. Jure Hispano Malefici, Venefici, Magi, & Sortilegi morte puniuntur. L. fin. tit. 23.*

p. 7. l. 5. L. 6. l. fin. tit. 3. L. 8. R. C. Sed hodie in nostra Hispania de his criminibus cognoscunt Inquisitores hereticæ pravitatis, prout continetur in Estdio Generali Fidei. Et in expurgatorio S. Inquisitionis Estdio, an. 1707. in Regul. 9. prohibentur libri, qui de his rebus agunt. Ubi additur; *pero bien se permiten los juicios, y naturales observaciones, que están escritos, y se hacen para ayudar à la Navegacion, Agricultura, ò Medicina, y los que tocan al conocimiento de los tiempos, y sucesos generales del mundo, eclipses, lluvias, &c. de poena qua culibet delicto respondet, videantur Cesar. Carena de Offic. Inquisit. Diana in Summ. V. Inquisitorum jurisdictione, quoad penas ex n. 161. quæ ferè semper est arbitraria, & juxta circumstantias metienda, & reducitur ad anathema, dignitatum suspensionem, verbera, exilium, carcerem, triremes, & publicam confutionem cum infami mitra, quam dicimus: *Coroza*. Striges, sagæ, vel lamie. Hispanè: *Brujas*, licet regularitèr non tradantur Curie Sæculari ob cædes infantium, sed penis apostatarum puniantur, tamen si hæc infanticidia sint frequentia, vel alia circumstantia concurrant, possunt tradi brachio Sæculari. Quod si se spontè præterent, etiam si à fide aberrassent, & ex animo apostatassent, admittuntur ad reconciliationem, nec eorum bona confiscantur, nec imponitur ipsis poenitentia habitus, & si post abjuracionem relabuntur in Hispaniæ Inquisitione bis, & tunc admittuntur ad reconciliationem. Diana in Summ. V. Inquisitores, num. 162. Peña, *Castropol. & alij*. Qui in sortilegij usitur S. Eucharistiæ Sacramento tradendus est Curie Sæculari. Diana in Sum. V. Inquisitores, n. 161.*

TIT. XXII.

De Collusione detegenda.

257 Collusio est conventio latentis, & fraudulenta inter advocatorem, & reum, ut delicta maneant impunita, vel committantur impunitè. Vel quia acculator omninò ab accusatione desistat, ne reus puniatur, & dicitur *tergiversatio*, vel quia actor, vel acculator falsas defensiones, & exceptiones rei admittat, vel probationes veras proprias celet, ut reus poenam vitet, & illorum reddatur judicium, & *prevaricatio* dicitur.

TIT. XXIII.

De Delictis puerorum.

258 **N**omine puerorum in præfenti intelliguntur impubes. Hominum enim ætates sic distinguuntur. A nativitate, usque ad 7. annum dicuntur *infantes*, quasi non possint fari, vel quia saltem non bene percipiunt, quod loquuntur. Nec multum à furioso distant, ut ait *Fustin. in §. 10. Instit. de Inst. stipul.* Ex anno septimo usque ad 14. completum in masculis, & usque ad 12. in foeminis impubes dicuntur. Ex 14. in masculis, & à 12. in foeminis, usque ad 25. dicuntur pubescentes, adolescentes, & *minores, seu minoresnes*. Ex 25. dicuntur *maiores*. Proximus infantia dicitur, qui nondum implevit decimum annum cum dimidio, si est masculus: in foeminis vero usque ad novem annos cum dimidio extenditur. Proximus pubertati dicitur masculus, qui decem annos habet cum dimidio, & foemina habens novem cum dimidio. Sic pro nostra Hispania tenendum est. L. 8. tit. 31. p. 7. & alij, licet alij aliter sentiant, *Vid. Gonz. in c. 6. de Desponsat. Impub. n. 5.* foemina, quæ habet 14. annum completum, & vir qui habet 18. annum completum dicuntur in plena pubertate esse. Infantes licet coram Deo sapè peccent levitèr, imò, & aliquando latalitèr, malitia ætatem præveniente, ut ille infans quinque annorum, qui propter blasphemias abreptus est à Diabolo ex suorum parentum manibus, teste *D. Greg. Dial. lib. 4. cap. 14.* In foro tamen externo cum doli capaces non præsumantur, nec multum à furioso distare credantur, §. 10. *Instit. de Inutil. stipulat.* nec civili, nec criminali poena plectuntur: non aliter ac furiosi, si damnum fecerint, vel aliquem occiderint. L. 12. ff. ad Leg. Cornel. de Sicar. ibi: *Infans, vel furiosus, si hominem occiderint, Lege Cornelia non tenentur, cum alterum innocentia consilij tuetur, alterum fati infelicitas excusat.* Infantia proximi, si delinquant, licet aliqualem usum rationis habeant, cum tamen dolus desit ob judicij infirmitatem regularitèr à poena liberantur, sed ne delictis alluescant, se verè aliquando animadvertuntur, sicut furiosi, & bruta, ut poenæ dolore à vitio, vel delicto abstineant.

dicitur. Et quidem hoc delictum non solum à partibus principalibus committitur, sed etiam à Procuratoribus, & Advocatis, qui ita fraudulenter cum parte adversa colludunt. Advocatus verò non tam collusor, seu prævaricator dicitur. L. 1. §. 1. ff. de Prævaric. quam falsarius, & ut talis punitur. Et in causis civilibus solum inter Procuratores, ex utraque, vel saltem ex una parte habet locum collusio: nam si partes principales à lite desistere velint, ipsis utique licet: quia solum de privato interesse agitur, super quo transigere valent. Habet ergo locum collusio præcipuè in causis criminalibus: siquidem non est in privatorum arbitrio, ne puniantur delicta, quorum punio maximè Reipublica interest, etiam in causis beneficialibus solet collusio intervenire, ut in casu c. 3. b. t. Clerici namque in beneficijs quæ possident, sustinent se ab alijs molestari, & postea ut quaestioni cedatur, & eidem Clerici beneficium quietè possideant, quasi nomine transactionis, solvunt actoribus de ipsis beneficijs annuam pensionem, & insuper concedunt, ut post beneficiorum mortem in beneficijs ipsis, super quibus est collusio facta, jus sibi valeant tales actores vindicare: & ideo mandat Alex. III. Episcopis, quod si de tali collusione legitime ipsis constiterit, tales colludentes spolièr perpetuò beneficijs, super quibus collusum fuerit, quia satis esset indignum, si fraus, & dolus, quem in præjudicium juris, & etiam aliorum, id est collatorum, & patronorum, nituntur committere, in eorum non redundaret incommodum, & jaçturam. c. 3. b. t. in criminalibus talitèr colludentes infamiam incurrunt. L. 4. ff. de Prævar. & arbitrarè pro criminis qualitate puniuntur. L. 2. ff. de Prævaric. & licet alias legitime absolutus amplius nequeat accusari. c. 6. de Accusat. lib. 12. tit. 1. p. 7. contra absolutum per collusionem, nova accusatione, vel inquisitione super eodem delicto procedi potest. c. 1. c. 2. c. fin. b. t. L. 3. §. 1. ff. de Prævaric. ne delicta impunita maneant, & ne reus commodum ex sua malitia reportet.

259 Impuberes pubertati proximi, non coercentur ob peccatum omissionis: nam potius imprudentia, quam malitia omissione censentur, nisi probetur ex dolo omissionem processisse. *L. 14. ff. ad S. C. Syllan.* ob delictum commisionis puniuntur, sed non poena ordinaria, sed alia minori. *c. 1. b. t. L. 14. ff. ad S. C. Syllan.* sed furti, & ex Lege Aquilia tenentur. *L. 5. §. 2. ff. ad Leg. Aquil. & Clericum* percutientes incurrunt Canonis excommunicationem. *c. 1. c. fin. de Sent. excomm.* ob atatis namque defectum regulariter minus dolose, & malitiose delinquere presumuntur. *L. 108. ff. de Reg. jur. ibi: Ferè in omnibus penalibus iudicijs, & etati, & imprudentia succurritur.* Nunquam tamen poena mortis, imò nec tormenti afficiuntur, etiam si homicidium, vel aliud capitale delictum commiserint. *L. 1. §. 33. ff. ad S. C. Syllan.* atque adeo aliquomodo potest dici tale peccatum inultum, ut in *c. fin. b. t. Menoch. de Arbitr. cas. 329. Farinae. Prax. Crimin. Gonz. in c. 2. b. t. ex n. 11.* Quando filiusfamilias puer, vel impubes aliquid delictum committit, ipse puniendus est, non tantum personaliter, sed etiam, quando poena pecuniaria imponitur si habeat peculium unde solvar: quia culpa suos debet tenere Authores. *L. 22. C. de Pœni. Pater* verò minimè ex delicto filij tenetur, nisi in quantum factus fuit locupletior ex delicto filij. *L. 3. §. 12. ff. de Pecul. vel si particeps fuit delicti, vel negligens, in eo corrigendo.* *Barbos. in c. fin. b. t. n. 9.* Etiam ex adulterio; & alijs delictis carnis tales tenentur quando malitia prævenit ætatem, mitius tamen puniuntur, *arg. L. 36. L. 38. §. 4. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* attamen delicta carnis in pueris non presumuntur, nisi probetur malitiam prævenire ætatem. *c. 1. b. t. Gom. Var. 3. cap. 1. n. 59. Gonzal. in præfenti, & alij.* Qui jam sunt puberes, minores tamen 25. annis in delictis spiritualibus prout sunt simonia, & hæresis, habentur pro majoribus, ac poena ordinaria puniuntur. Idem est quando crimina sunt valde enormia, ut crimen læsæ Majestatis, vel veneficiorum, *arg. L. 14. ff. ad S. C. Syllan.* in alijs delictis, licet poena ordinaria possit infligi, potest Judex eam ex justa causa mitigare. *L. 37. §. 1. ff. de Minor. v. g. si delictum mortem qualificatam meretur, imponere potest poenam mortis simplicis: si hæc delicto respondeat, potest mutari in investigationem, Menoch. de Arbitr. cas.*

329. ex n. 12. *Barbos. in c. 1. & 2. b. t.* In nostra Hispania sic sapientissimus Rex Alphonsus circa ipsos deponit in *L. 8. tit. 31. p. 7. E si por ventura el que buvieste errado fuisse menor de diez años è medio, noble deben dar ninguna pena; è si fuisse mayor de esta edad, è menor de diez y siete años, debene menguar la pena que darían à los otros mayores por tal yerro.* Et hæc decisio servanda est semper ac Lex, non præscribat poenam ordinariam, etiam habenti minorem ætatem, ut in aliquibus casibus ob criminis immanitatem præscribitur.

TIT. XXIV.

De Clerico Venatore.

260 **A**liquando homines alios injuste opprimunt, vel in justis opprimunt, ut in *Gen. 10. de Nemrod* dicitur, quod erat robustus venator, id est hominum oppressor, & extirpator. *C. fin. V. His itaque. D. 6.* & hæc venatio dicitur *oppressiva*. Alia dicitur *arenaria*, quam exercebant homines in arenam descendentes, pretio conducti, ut cum bestiis decertarent. Alia est *adulatoria*, qua per verba adulatoria homines capiuntur. *c. 11. 6. q. 1. ibi: Sunt plurimi, qui vitam bonorum amplius quam debent, laudant: & ne qua elatio de laude surreptat, permittit Omnipotens Deus, malos in obtretationem, & oburgationem prorumpere, ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium susfoctur. Aceved. in Rubr. tit. 8. lib. 7. R. C.* Sed de his in præfenti non agitur, sed de venatione *sylvatica*, seu *saltuosa*, quæ ad occupationem dirigitur animalium, quæ in sua libertate naturali existunt. Si animalia sint terrestria, venatio *terrestria* dicitur: si sint volucres, dicitur *avicularia*: si pisces *piscatio* nuncupatur. Venatio Jure Gentium omnibus communis est, ac proinde fera, & avis, quæ à nemine capta prius fuerat in jus capientis transit. *§. 12. Inst. de Rerum divis. quod jus, & dominium fundatur in illo. Gregor. cap. 1. v. 26. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus Cæli, & bestiis univrsæ terræ, omnique reptili, quod movetur in terra. Soto de Just. lib. 4. q. 6. art. 4.* Nullo tamen modo licet capere animalia, natura sua mansueti: ut sunt gallinæ, oves, boves, equi, fures, ana-

anates domestica, & similes: imò, qui ea capit: etiam si à Dominis fugerint, tenetur ea Dominis restituere. Nec item potest quis capere animalia fera mansueti: facta, dum redeundi naturam retinent: secus est, si eam amittant, solum igitur conceditur animalia omnino fera, & sylvestria capere, dum sine alieno præjudicio hoc fiat: non tamen licet, ea in alieno fundo, vel lacu capere contra Domini voluntatem. Quia ipse habet jus usum sui prædij alijs prohibendi: imò nec in salto communis, vel flumine hoc licet, si fata aliena, vel vineæ canibus, vel equis deteriorarentur, vel tales eæcæ proficerentur, ut fera, & pisces penitus extinguerentur cum damno boni communis. *Lessius de Just. & jur. lib. 2. cap. 5. num. 4.* & tunc qui hoc faceret teneretur satisfactionem præstare Reipublicæ, quæ habebat jus piscandi, quatenus censetur, illud jus graviter læsissimè, & spem lucri, & oblationem eripuisse, non tamen tenetur ipsa animalia, vel pisces restituere: similiter ille, qui in fundo alieno, invito Domino, venatur, licet peccet, & teneatur ad compensationem pro ratione injuriæ, & damni illati, non tenetur ad restitutionem ejus, quod cepit, quia animal sylvestre, cum nullus sit, primo occupanti acquiritur. *Less. de Just. lib. 2. cap. 5. n. 43.* Ob bonum quidem commune Principes Sæculares solent prohibere, & in Hispania est prohibitum in *L. 1. tit. 8. lib. 7. R. C.* ne procreationis tempore venatio exerceatur, ne cum omnium civium damno extingatur venatio. Quando Principes prohibent venationem in aliquo saltu, quem ad propriam recreationem volunt reservare, ut nostri Reges eam in locis Hispaniæ dicitis: *Aranjuez, el Pardo, Balsain, y San Lorenzo* prohibent *L. 20. tit. 8. lib. 7. R. C.* non censentur velle subditos obligare in conscientia, nec ad restitutionem, si forte aliquas feras capiant, sed tantum ad poenam, & hæc potest regulariter esse, & est vel pecuniaria, vel carceris, vel relegationis, & potest ad trimesem extendi: non tamen ad mortem, nisi aliæ gravissimæ circumstantiæ accedant. *Less. de Just. lib. 2. cap. 5. n. 45.* In nostra Hispania est prohibitum columbas mansuetas occidere, non solum in columbario, sed nec intra leucam distantiam ab ipso. *L. 7. tit. 8. lib. 7. R. C.*

261 Clericis quidem prohibetur venatio, quæ *clamorosa* dicitur, quæ scilicet

cet ipsi feras majores venantur, ut apros, cervos, &c. & fit cum magno strepitu armorum, rerum, canum, equorum, & hominum, vel accipitrum, vel falconum. Hæc enim, teste *Aristot. 1. Polit. cap. 5.* quandam belli speciem gerit, ubi magna es sanguinis effusio, quæ aliqualem animi asperitatem, & crudelitatem generat: quæ sanè non convenit militibus Christi, nec lenitati, & clementiæ, quam in Christo imitari debent: & certo modo modestiam clericalem deturpat tantus clamor, & inquietus tumultus. *c. fin. b. t. Clem. 1. §. Porrò, de Stat. Monach. Irid. sess. 24. de Reform. cap. 12.* Venatio tamen, quæ *quieta, & recreativa, seu placida* dicitur, quia sine strepitu armorum, equorum, & equorum fera minores, ut lepores, & vulpes, & aliquando volucres capiuntur, non est interdicta Clericis, postquam eam exercere causa valetudinis, vel alterius necessitatis, vel utilitatis, imò, & causa justæ, & honestæ recreationis. Sic enim ipsos non dedecet, & hoc suadet consuetudo, nam plures docti, & timorati Clerici eam exercent; dummodo non sit nimis frequentata: tunc enim cum valde distrahat Clericos à suis Officijs, & exercitijs spiritualibus permitti non debet. *Gloss. in c. 1. b. t. V. Voluptate. Sylo. V. Venatio. Barbos. in c. 1. b. t. Monachis tamen, & Religiosis, quia strictiorem vitam profitentur, non permittitur venatio, etiam quieta, & recreationis causa. Cl. 1. §. Porrò, de Stat. Monach. Diaz Præf. Crimin. Canon. V. Venatores. Barb. inc. 1. b. t. n. 4.* Rarò tamen, vel Monachi, vel Clerici exercentes venationem, etiam clamorosam, graviter peccabunt, quia cum ex se non sit mala, potest sæpe coonestari, dummodo scandalum absit. Et hoc consuetudine probatur. Nullibi tamen est prohibitum Clericis, nec Monachis exercere venationem, etiam clamorosam, per alios, si saltum habeant, ex cujus venatione aliquos redditus percipere possint: quin nec Episcopis hoc prohibetur, ut constat ex *L. 57. tit. 5. p. 1. ibi: Nin deben otroff cazar con su mano ave, nin bestia. Et ibid. notat. Gregor. Lopez, & Aceved. in Rubr. tit. 8. lib. 7. R. C.* Piscatio tamen etiam per ipsos Clericos, & Monachos exerceri, neutiquam prohibetur: hoc namque ipsos minimè dedecet: quia sine strepitu, & distractione potest fieri. Sic, & Apostoli etiam post vocationem ad Apostolatam piscationem exercebant.

Na nam

